

KRITIKA

KRITIKA-MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK: HAVONTA KÉTSZER

SZERKESZTI:
HALASI ANDOR

ÉS

KÁRPÁTI AURÉL

ELOFIZETÉSI ÁRA:

EGY ÉVRE: 6 KOR.

FELEVRE: 3 KOR.

EGY SZÁM ÁRA: 20 FILLER

SZERKESZTŐSÉG

ÉS

KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, VIII.

RÖKK-SZILÁRD-U. 27.

7

SZ.

8

CÍMOLVASÁS — IRTA: HALASI ANDOR

Az írás művészetéről, a költészet szabályairól temérdek szépet és fölöslegeset írtak már össze. Az olvasás művészetéről alig valamit. Pedig az alkotóknak édeskeveset használnál, hogy mit írnak az alkotások természetrajzáról. Szülésre nem lehet tanítani.

Bizonyos, hogy a toll művészei jobban tudják, miként alkotnak, mint az olvasók azt: hogyan olvassanak?

A szellemi éhezők, a lélek koldusai, az élet által elnyomítottak, a lelki vakok és bénák, az életharc sebesültjei nem tudják, mennyi megváltó erő várja őket az igazi olvasásban. A vérszegény, dércsípett, hűvös lelkek nem látják, hogy az egészségük csodaforrása a fehér papirmezők alól zúdul feléjük. Mért nem táplálkoznak abból a forró fluidumból, ami a nagy szellemek lelkéből árad mindenfelé, amerre csak csatornákat talál az olvasó szemeken keresztül? S az erősek, a tett emberei, az élet győzelmes harcosai miért vesztik el olyan könnyen a csatát a saját lelkük harcaiban? Miért nem tudják élvezetesen és harmonikusan folytatni az életet ott, ahol a tettek elhagyják a kezeket-lábakat s az élet folytatását egészen a lélekre bizzák?

Ha egy éplelkű ember, — ép az ember lelke oly mértékben, amily mértékben a gyermek-lélek megmaradt benne, — társaságba kerül s meg nem rontott ösztönökkel figyeli az arcokat, a beszédek, mozdulatokat; ha az ő egészséges öblös életvágyával közeledik a többiek kis, szűkölő örömei felé: a túlerő érzésének szemérmessége fogja fojtogatni; úgy fogja érezni magát, mint aki betegek, legyőzöttek, félig bolondok, dresszirozott hatalmas csecsemők közé, félig kórházba, félig megfigyelő intézetbe került; örülni fog, mikor a kapun kívül bátor lélegzetet vehet és ismét feleregetheti a magasba merész gondolatait. Akiket ott látott — a legtöbben — elvesztették tájékozó képességüket a saját emberségükkel szemben. Belesodródttak egy-egy életmódba, amit a szüleiktől, szomszédjuktól láttak, vagy amibe egy-egy bácsi vagy más pártfogó tanácsa vagy kényszerítése tuszkolta őket. Hétfőtől szombatig, reggeltől délig, vagy estig dolgoznak bizonyos feladatokon, amiket a társadalom gépezete ad felnekik; amiknek már semmi közük nincs az ember született vágyaihoz, az ember természetéhez, lelkéhez, — pusztán arra valók, hogy az emberek együtt élhessenek

minden nagyobb zavar nélkül, vagy hogy ez az együttélés símábbá tétessék. Csupa olyan munkával foglalatostkodnak, amit az emberi értelem talált ki, önmagától, nem a természet irányító erejével; amiben a mi természetünkből már nincs semmi. Számolnak, vonaloznak, aktáznak, bíraskodnak, perlekednek, magolnak-magolnak-magolnak szabályokat, amiknek az ellenkezőjét is lehetne szabályokká tenni. A gondolkodásuk dátumokra van kipeckelve, az igazi, őszinte emberi vágyaik átélését minduntalan megakasztja egy-egy „fontos teendő”; eleinte csak akasztgatja, később eltorzítja, szétmorzsolja, kiöli. Marad a sok, emberségtől idegen feladat, egy csomó szabály s a társas beszédnek kopott szó-raktára, amelybe időnkint egy-egy színpadi, vagy városligeti, vagy valamelyik croquisból kikapott mondás („tegye azt”, „ilyen vas”, „ilyen stb.”, „maga nekem ilyen fiatal”, „zri”, „szépen!”) visz időnkint villanyos izgalmakat. Ezek az emberek, szegények, nem találják meg az utat visszafelé a természetükhöz; nem tudják a társadalmi hivatásukat beleolvasztani egészséges emberi természetükbe; a természetüket nem tudják belevinni a hivatásukba, inkább kiölik. Nem azt csinálják, amire természetes erőiknél és vágyaiknál fogva a legalkalmasabbak, hanem amit vak értelmük pályaként kitűzött. Megértjük Kempis Tamást: „valahányszor emberek közt megfordultam, mindig emberségem kárával tértem meg”.

Mikor ezek az emberek abbahagyják a munkát, nem tudják mit csináljanak? Szeretnének élni, igazi emberek lenni. A sok hamu alatt elkezd pislákolni a természetük lappangó tüze; de fáradtak, zavarosak és bátortalanok. Miért? Mert idegenek — rettenetesen idegenek! — saját maguktól. Nem találják rá saját magukra. Nem találják meg az utat visszafelé. Nem tudják, mit kellene nekik csinálniok, hogy igazán éljenek szabad óráikban! Teszik azt, amit mások, beszélnek azt, amit mások, nevetnek azon, amin mások, tovább adják, amit hallottak és elismélik százszor, amit véletlenül önkénytelenül átéltek.

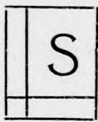
Ezek az emberek valahogy megérik, hogy mi az, ami őket visszavihetné saját magukhoz. Üres óráikban olvasnak. Ilyenkor érzik, milyen tanácstalanul állanak önmagukkal és a világgal szemben. Látni szeretnének. Ezért nyulnak a betű után. De legtöbbje nem tudja, mit és hogyan olvasson? Mert nem tudja, mit jelent számára az olvasás? Újságot olvasnak, legfeljebb folyóiratot. De hogyan! Hogyan használják azt az időt, amit az elmélyülésre, a lelki erősítésre, a nyugodt megvilágosodásra kellene fordítaniok? Elő-

veszik a folyóiratot, végig mennek a címeken; aminek aktuális izgalma van, azt végig futják, aztán becsapják a füzetet. A mélységeknek nem indulnak neki. Az olvasásban is folytatják a tetteiket. Azt nézik, ki mit „csinál“ a lapban. X. leszólja Y-t; Z. proponál egy intézményt; valakit elparentálnak; valakinek az életét feltárják; valaki megjósolja a politikai fordulatokat; valaki nagyon káromkodik valamiért: ilyenek érdeklík őket. Ha olyan folyóirat akadna kezükbe, amelyben kizárólag önbecsű, értékes, mély írások volnának, végig futnának a címeken, bosszankodva csapnák be s azt mondanák: nincs benne semmi. Folyóirataink pedig hozzá torzulnak a közönség természetéhez, a helyett, hogy azt nemesítenék. Ijedten csúsznak le az újság-jelleg felé, hogy üzleti érdekeik veszélyeztetve ne legyenek. Ez a címolvasás mutatja legvilágosabban, mennyire távol van még a közönség az igazi olvasástól, attól, hogy amikor néhány órára pihenőt ad neki az élet, kikászolódják a sok dátumból és mindenből, ami csak szárítja a lelkét, elővegyen egy-egy igazán jó könyvet vagy cikket s minden lármától és türelmetlen tervektől elszigetelve, foglalkozzék a saját lelkének titkaival, érezze a saját emberiségének szépségét, annak a művészi világnak acélos levegőjében, amely a kinyitott könyv táblái között kel életre a szeme előtt. —

(Balaton-Füred gyógyépületének olvasó-termében írom ezt a cikket. Miközben írok, az ajtón valósággal dörömböl a gyógyterem zongorájának dilettáns lármája. Az olvasó-terem közvetlenül a zongorás terem nyitott karzatának szélén van elhelyezve. Ez a fürdő egyik legelső fürdőhelyünk. Csupa intelligens ember nyári tanyája. Az olvasó-termének egy lármás terem sarkába fészkelése szomorú példa arra, mennyire nem tudják nálunk még a vezető elemek sem, hogy mi az: olvasás!)

GONDOLATTÖRTEK — KOMJÁTHY JENŐ HAGYATÉKÁBÓL

chiller poézisa néha úgy tűnik fel nekem, mint valami csinált, üvegházi, hús-vérnélküli poézis; egy poéta, aki non nascitur, sed fit. Teleszította magát Kantból és az elvont filozófémák igérvényeit retorikai frázisok csengő ércpérezére váltotta fel.

Sajátságos, hogy szerelmi költészetéhez hiába keressük az igaz háttérrel életében. Laurája csúnya volt s neki magának, életírói szerint, nem volt ily dolgokban ízlése. Mily furcsa elgondolni, hogy azokat a heves

bámulatot és szerelmet sugárzó verseket egy közönséges asszonyhoz írta, akinek sem szelleme, sem kedélye nem volt. Kétségbevonhatatlan, hogy a hatalmas, széles homlok alatt nem közönséges lélek lakott, a nagy térfogatú koponya alatt nagy tehetség és a súlyos agyvelő súlyos szellem objektivációja volt. A hat láb és három hüvelyk magas természetnél határtalanul magasabb volt repülése, a csillogó szemeknél csillogóbb gondolatja. Goethe mellett azonban az ürbe és a zúrbe vesző tekintettel, bizalmas, hívő, optimisztikus eszmevilágával úgy tűnik fel, mint egy fiú egy férfi mellett. De pedáns és koraérett fiú. Nem az őstermészet fia, de a theorémák göreibeiben felfújt, laboratóriumában összetákolt, testetlen homunculus. Hogy Kantot értette és csodálta, mindenesetre nagy értelemre mutat. Goethe őszinte bevallása, hogy neki ez a nagy, de száraz és szikár szellem nem nagyon imponált, bizonyára nem árul el spekulatív hajlamot. Goethenek idegen volt a Kant világa; Schiller otthonos volt benne. Míg Goethe költészete inkább materialisztikus, a Schilleré a leghatározottabb spiritualizmus. Alaktalan hiszékeny, ábrándos, fantasztikus és érzelgős. Goethe nemcsak úgy énekel, de úgy is repül, mint egy madár. Schiller szárnyalása a repülőgépé. Magasan száll, de csigakészüléken jutott fel.

Schiller hektikus szellem, akit a filozófia megnyomorított. Melódiaszegénysége a Goethe kimeríthetetlen gazdagságához képest nagy. Kevés variáció épűgy a formában, mint a tárgyban. Örökös lyrai témája az a középkort tömjénező lovagszerelm, mely szent csodálattal és félelemmel bátorkodik csupán közeledni az imádott nőhöz s mely a középkor mondakörein vörös fonálként húzódik át. Nem a Goethe enyelgő, pajzán s mégis mély szerelme, sem a Petrarca epedése, nem a Byron kacagó, szilaj, kétségbeesett fájdalma, sem a Heine érzéki és frivol vonzalma, sem a Musset raffinált, de mély szalonhevülése, de a kamaszének féktelen rajongása a másneműek iránt általán s a legelső nő iránt, akit a sors előnkbe hoz, különösen. Ebben a korban ugyanis, épűgy, mint a Schiller költészetében, a kedvest valami felfoghatatlan túlvilági lénynek tekintjük és szalagcsokrara esküszünk, mint valami zászlóra. Azt hisszük, azért vagyunk a világon, hogy lábainál haljunk meg. Felsőbb célt nem ismerünk.

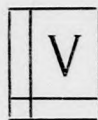
A papnövendék Schiller mindig papos marad. Magányos, szűk cellája dogmáit reákenyszeríteni vélte a nagy, objektív világra. A katona Schiller mindvégig katonás marad. A katonaélet vasfegyelmét irodalmi téren is alkalmazhatni hitte. A szeminárium szigorú morálja és tisztjeinek ellenmondást nem tűrő rendutasításai kétségkívül nyomot hagytak lelkében. Az első elpáncélozta szívét s megfojtotta benne a fogékonyságot a világi örömek iránt, a második béklyót tett elveire s egyenruhába öltöztette szellemét.

Voltaire éles elme, de mélység nélkül; nagy polemikus, anélkül, hogy magával tisztában volna, mindent lát, csak a saját lelkébe nem. Pegazusának szárnyát szegi a filozófia s gondolkodását ellapítja a szív hiánya. Századának tükre, mely egy párisi gamint mutat, ki ügyes, eszes és virgonc, hatalmasan tud élcelni és kacagni, de sosem tanult meg szeretni, mert hisz nem ismerte anyját s az utcán, a keményjárású keblén nőtt fel, a virgács volt nevelőapja és a nyomor egyetlen iskolája. Ez az utcagyerek grimaszokat vág és fűgét mutat az embereknek, bukfencet és cigánykerekeket hány, mindenkit mulattat, de bizonyára meg nem vigasztal egy lelket sem. Voltaire nagy ész, széles látköre van, csakhogy tekintete nem elég mély. Kitűnő boncoló és genialis gúnyolódó, de az alkotásban kontár. Jelszava volt: Építeni szép, de rombolni dicső. Voltaire századának mindenesetre leghűbb fia, legteljesebben kifejezte korának lelki szükségleteit, méltán nevezik tehát a XVIII. századot Voltaire századának. Voltaire vicce halhatatlan.

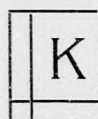
Heine a világköltés Mephistója.

Poe Edgar szelleme spekulatív és absztrakt. Művein érezni lehet a gondolat remegését; szívét fagy, eszét borzadály futja végig. A szívéből szivárgott vércsöppeket kristállyá és gyöngyszemekké merevítette, míg a hideg elme rideg absztrakcióit izzóvá hevítette. Csodálatos szervezet, melyben az idegsomók és véredények szerepet cseréltek és az idegrostok a véresejtek munkáját végezték, míg emezekamazokét. Mintha minden vér fejébe tódult volna, hogy megtermékenyítse agyvelejét és beitta volna magát a legtisztább és legmagasabb eszmélet központján levő agyképek által vájt rendkívül finom sinekbe, mialatt az elvont képzetek és éles fogalmak erein át szíve kamráiba vonultak, hogy kedélye, lényé legfenekén csillogtassák kékes, villanyos fényüket. Így történhetett, hogy nála a legelvontabb absztrakcióra is az egyéni passzió bélyege van sűtve; a legobjektívabb szemlélődést is a legsubjektívabb melancholia lengi át. A gondolat legvilágosabb fényének ragyogásával egyszerre érezzük a legintenzívebb fájdalom melegének pokoli lehelletét. Mintha a „Kritik der reinen Vernunft“ tiszta, kemény ércét látnók egy óriás kohóban, néhány ezer foknyi melegben megolvadni. Valóban az embernek már semmi sem lehetetlen. A tudomány feltalálta, hogyan kell meleg jeget előállítani s Poe egy élő organizmusban épp ily ellentéteket egyesít. Mintha egy gleccser csúcsáról izzó hógörgetegek rohanának le és egy tűzokádó kráteréből jéglavinák törnének elő! Nevezétek e jelenséget, ha úgy tetszik, a szív kifícamodásának, el nem

vitathatjátok tőle, hogy rendkívüli eredetiség hatalmas kifolyása, a természet őseréjének gazdag nyilatkozása. Mondjátok az óriást ezerszer abnormitásnak, azért csak óriás marad és ti törpék.

annak, akik egy angyal szárnyaival és egy ördög szárvaival bírnak. Ilyen volt Byron.

ant ész, Schiller szellem, Heine érzélem, Homer szobor, Arany izom, Petőfi vér, Schopenhauer fény, Vörösmarty láng, Lamartine szív, Hugo Viktor ige, Rousseau álom, Lenau fájdalom, Endrődi ábránd, Reviczky láz, Vajda indulat, Dóczy csók, Petrarca sóhaj, Leopardi jaj, Dante örvény, Béranger kedv, Musset íz, Lessing él, Katona kard, Berzsenyi lélek, Turgenyev élet, Shakespeare világ, Voltaire silhouette, Horác élv, Iuvenalis korbács, Platen szín, Burger dallam, Byron kétség, Burns kedély, Walter Scott rom, Poe Edgar kín, Longfellow báj, Sappho ihlet, Aischylos erő, Sophokles összhang, Plato eszme, Boz részvét, Thackeray ecset, Castelar hév, Cervantes humor, Tennyson kellem, Zola bűz, Puskin felhő, Spinoza gondolat, Bacon módszer, Linné rendszer, Darwin természet, Milton mell, Sokrates jellem, Tacitus lúg, Bismarck akarat, Eötvös körmondat, Tompa allegória, Jób páthosz, Pope ruha, Boileau tan, Kemény Zsigmond köd, Aesop mese, Tegnér derű, Molière tükör, Aristophanes gúny, Calderon csel, Aristoteles tapasztalat, Buddha szeretet, Camoens pompa, Ovidius gyönyör, Anakreon mámor, Carlyle érc, Jean Paul chaosz, Seneca bölcsesség, Hafiz méz, de Goethe — e m b e r.

A KRITIKUS MINT MŰVÉSZ — IRTA OSCAR WILDE

(3)

Gilbert: Egész élvezetes vagy, Ernest, de a nézeteid rettenetes hibásak. Félek, hogy valaki idősebbnek a beszédére füleltél. Ez mindig veszedelmes dolog; ha megengeded, hogy szokássá fajuljon, majd meglátod, teljesen végzetes lesz minden szellemi fejlődésre. Ami a modern ujságírást illeti, nem az én dolgom, hogy megvédjem. A legközönségesebb dolgok örök fennmaradásának darwini elvével igazolja az a maga létezését. Én csak az irodalommal foglalkoztam.

Ernest: De miben különbözik az irodalom az ujságírástól?

Gilbert: Ó! az ujságírást nem való olvasni, az irodalmat pedig nem olvassák. Ez az egész. Arra az állításodra vonatkozólag pedig, hogy a görö-

göknek nem voltak műkritikusaik: biztosítlak, hogy ez tökéletes absurdum. Több joggal lehetne mondani, hogy a görög a mű-kritikusok nemzete volt.

Ernest: Valóban?

Gilbert: Igen, a mű-kritikusok nemzete. De azért nem óhajtom tönkretenni azt a gyönyörű valótlan képet, melyet a hellén művészeknek koruk szellemi lényéhez való viszonyáról festettél. Valaminek, ami soha meg nem történt, a találó leírása, nemcsak a történészek külön foglalkozása, hanem elidegeníthetetlen kiváltsága mindenkinek, akiben kultúra van és szellemi képességek. Még kevésbé akarok tudós módra beszélni. A tudós beszélgetés vagy a tudatlanok negélyeskedése vagy a szellemi renyhék hivatása. S ami az úgynevezett felemelő eszmecszerét illeti, az semmi egyéb, mint egy ostoba módszer, amellyel a még ostobább philantropok erőltetnül próbálják lefegyverezni a büntettes osztályok jogos gyűlölködését. Nem, hadd játsszam inkább neked valami örfjögő, skarlátvörös Dvorak-zenét. Reánk mosolyognak a tapéta sápadt figurái; bronz Narcissusom nehéz szemhéja álomra csukódott. Ne akarjunk semmit ünnepélyesen tárgyalni. Bár nagyon is jól tudom, hogy oly korban születünk, amikor csak az unalmasokkal bánnak komolyan. Én csak attól rettegek, hogy talán nem értenek félre. Kérlek, ne fokozz le arra a szerepre, hogy neked hasznos felvilágosításokat adjak. A nevelés csodálatra méltó valami, de időnként jó arra gondolni, hogy semmit, amit tudni érdemes, nem lehet tanítani. Az ablak nyitott függönyein keresztül látom a holdat; mintha ezüstből vágták volna ki. Arany méhek — a csillagok — csoproznak körülötte. Az égbolt kemény, vájt saphir. Menjünk ki az éjbe. A gondolkodás tele van csodákkal, de egy kalandos élmény még sokkal csodásabb. Ki tudja, találkozhatunk Csehországbeli Florizel herceggel és hallhatjuk a szép kubai nő meséjét arról, hogy ő nem az, aminek látszik.

Ernest: Szörnyű akaratos vagy. Én ragaszkodom hozzá, hogy megvitasd velem ezt a kérdést. Azt mondtad, hogy a görögök a mű-kritikusok nemzete volt. Mi mű-kritikát hagytak reánk?

Gilbert: Kedves Ernestem, ha a mű-kritika egyetlen töredéke sem jutott volna hozzánk a görög, illetve a görögös időkben, nem kevésbé volna igaz, hogy a görögök a mű-kritikusok nemzete volt s hogy ők találtak rá a mű-kritikára ép úgy, ahogy minden másféle kritikára. Mert, elvégre, miért tartozunk mi első sorban hálával a görögöknek? Egyszerűen a kritikai szellemért. E szellemet, amit minden vallási, tudományos, etikus és metaphysikai kérdésbe, a politikába és a nevelésbe, belevittek: vitték bele a művészeti kérdésekbe is. A két legmagasabb rendű és legfelségesebb művészetnek, igazán, a lehibátlanabb kritikai rendszerét hagyták reánk, amelyet csak látott a világ.

Ernest: És melyik az a két legmagasabbrendű és legfelségesebb művészet?

Gilbert: Az élet és az irodalom; az élet és az élet teljes kifejezése. Az előbbinek elveit úgy, ahogy azt a görögök megágyazták, nem tudjuk megvalósítani a mi hamis eszmények által megrontott korunkban. Az utóbbinak elvei, ahogyan ők az alapjait lerakták, sok esetben oly finomak, hogy alig érthetjük meg őket. Felismervén, hogy az a legtökéletesebb művészet, amely az embert legteljesebben tükrözi a maga végtelen változatosságában,

oly mértékben munkálták ki a nyelv kritikáját, — a nyelvet pusztán a művészet anyagának tekintették, — amely mértéket a mi értelmi és érzelmi nyomatékokat hangsúlyozó rendszerünk alig közelít meg. Példának okáért a próza ütem-mozzanatait oly tudományosan tanulmányozták, mint ahogy egy modern zenész tanulmányozza az összhangzatot s az ellenpontozást s — talán fölösleges mondanom — sokkal élesebb aesthetikai ösztönnel. Igazuk volt ebben, mint ahogy igazuk volt mindenben. Amióta behozták a könyvnyomtatást s a középső és alsó néposztály körében az olvasás szokása végzetesen fejlődik, az irodalomban mindinkább a szemre igyekeznek apellálni, mind kevésbé a fülre, pedig ezt a szervet kellene a tiszta művészet szempontjából gyönyörködtetésre kiválasztani; ennek az élvezeti szabályaihoz kellene mindig igazodni. Maga a Mr. Pater munkája, aki pedig, egészében véve, ma a legtökéletesebb mestere közöttünk az angol prózának, gyakran sokkal inkább hasonlít mozaik darabhoz, mint egy zenei szövegrészhez: itt-ott, úgylátszik nélkülözi a szavak igazi ritmikus életét s azt az előkelő szabadságot és hatás-kincset, ami a ritmus életében van meg. Mi a szerkesztés meghatározott módszerében írunk s úgy bánunk az írással, mint a rajzolás egyik formájával. A görögök viszont az írást egyszerűen az események bemutatásának eszközeül tekintették. Ő előttük mindig a mondott szó lebegett a maga zenei és időmért mivoltában. A hang volt a közvetítő, a fül a bíráló. Néha arra gondoltam, hogy a Homeros vakságáról szóló történet a valóságban egy művészi monda lehetett; kritikusszellemű korban keletkezett, hogy emlékeztessen bennünket nemcsak arra, hogy a nagy költő mindig látnok, aki nem annyira testi, mint lelki szemeivel látja a dolgokat, hanem hogy mindig valódi énekes is, aki zenéből szövi a dalát, minden sort addig-addig forgatván magában, amíg meg nem fogta a dallam titkát, aztán beleéneklé a sötétbe a fény szárnyú szavakat. Akár így volt, akár nem, bizonyos, hogy Anglia nagy költője a vakságának mint alkalomnak, ha nem oknak, sokat köszönhet későbbi verseinek felséges hullámzásáért s hang-ragyogásáért. Midőn Milton nem tudott többé írni, elkezdett énekelni. Ki akarná a Comust azzal a mértékkel mérni, mint a Samson halálküzdelmét vagy az Elveszett — vagy a Visszanyert paradicsom-ot? Miután Milton megvakult, tisztán a hanggal költött, ahogy mindenkinek kéne költeni; ezáltal vált a korábbi sípszó és fütty azzá a méltóságos, sokhangú orgonává, amelynek dús, visszhangos muzsikájában benne van a Homeros verseinek minden pompája, ha nem is törekszik azok fűrgésére. Elenyészhetetlen öröksége ez az angol irodalomnak; keresztül száll minden korszakokon, mert felettük száll; velünk marad örökké, mert halhatatlan forma őrzi. Bizony: az írás sokat ártott az íróknak. Vissza kell térnünk a hanghoz. Ez legyen irányadó, akkor talán képesek leszünk arra, hogy megértsük a görög mű-kritika hajszálfínomságait.

Ma még nem tudjuk ezt megtenni. Néha, amikor egy-egy prózai részletet írok meg, amelyet elég szerényen tökéletes hibátlannak nézek, szörnyű félelem fog el arra a gondolatra, hogy talán erkölcstelen ellágyulás bűnébe estem trochaicus vagy tribrachicus elemek használata által, amelyekért az augusztusi kor egyik tudós kritikusa a legjogosabb kegyetlenséggel rója meg a ragyogó tollú, bár néha paradox, Hegesiast. Hideg fut át rajtam, ha erre gondolok s kíváncsian kérdem magamban: vajon ama bűvös szavú író prózá-

jának csadálatos ethikus hatását, aki egyszer társadalmunk kulturátlan része ellen a meggondolás nélküli őszinteség hevületében kikiáltotta a szörnyűtant, hogy a viselkedés életünk háromnegyed részét tölti be, nem fogja-e egy szép napon teljesen megsemmisíteni az a felfedezés, hogy a paeonokat rosszul helyezte el.

Ernest: Á! most tréfálsz.

Gilbert: Ki ne tréfálna, amikor komolyan állítják előtte, hogy a görögöknek nem voltak mű-kritikusaik? Megérteném, ha valaki azt mondaná, hogy a görögök alkotó génusza elveszett a criticismusban, de azt nem, hogy az a faj, amelynek a kritikai szellemet köszönjük, nem kritizált. Ne kívánd, hogy áttekintést nyújtsak neked a görög művészeti kritikáról Platótól Plotinusig. Az éjszaka túlságosan bűbajos ehhez; a hold, ha hallana bennünket, még több hamut hintene arcára, mint amennyi állandóan rajta van. Mégis: gondolj csak egyetlenegy kis aesthetikai kritikai munkára, Aristotelesére: „Elmélkedés a költészetéről“. A formája nem tökéletes, mert rosszul írta meg; talán csak művészeti felolvasásra szolgáló jegyzeteket tartalmaz, vagy egymástól független, valami nagyobb munka számára rendelt töredékeket; de az anyag lelke és kezelése teljes tökéletes. A művészet ethikus hatását, a művelődést illető jelentőségét, szerepét a jellemképzésben, egyszersmindkorra eldöntötte Plato; most azonban a művészetet nem erkölcsi, hanem tisztán aesthetikai szempontból tárgyaljuk. Plato, természetesen, foglalkozott sok, határozottan művészi tárggyal, mint: az egység fontossága a műremekben; a tónus és összhang szükségessége; a látszatok aesthetikai értéke; a szemléltető művészetek viszonya a külvilággal; a költészet viszonya a tényekkel. Ő ébresztette föl először az emberi lélekben azt a vágyat, amelyet mindaddig nem elégítettünk ki, a vágyat, hogy megismerjük az összefüggést a szépség és valóság között s a szépség szerepét az erkölcsi és szellemi világrendben. Az idealismus és realismus problémái, úgy ahogy ő kutatja őket, abban az elvont metaphysicus légkörben, amelybe behelyezi, sokak előtt gyümölcsteleneknek tetszhetnek, de helyezd át őket a művészet légkörébe s rájössz, hogy mégis életelevenek s tele vannak jelentőséggel. Lehet, hogy Platonak az a rendeltetése, hogy mint a szépség kritikusa éljen s hogy az ő elmélkedő légkörében létező elnevezések megváltoztatásával egész új bölcseletre fogunk rájönni. Aristoteles ellenben, mint Goethe, a művészettel első sorban meglelt nyilvánulásaiban foglalkozik: előveszi például a tragédiát, kutatja az általa használt anyagot, azaz a nyelvet, a témát, azaz az életet, a módszert, amellyel dolgozik, azaz a cselekményt, a feltételeket, amelyek mellett megmutatja magát, azaz a színpadi előadást, logikus szervezettségét, azaz kifejlését, s végső aesthetikai hatását, ami a szépérzékre nézve a félelem és részvét indulatai által valósul. A természetnek az a megtisztulása és átszellemülése, amit katharsisnak nevez, mint Goethe észrevette, lényegében aesthetikai, nem pedig erkölcsi, mint ahogy Lessingnek rémlett.

(Folytatjuk.)

SZÉLJEGYZETEK — IRTA: CRAYON

ÚJ AKADEμία

Ha egy irodalmi vagy művészi irányzat arrivée lesz, megszületik az új akadémia, az új fiókos bolt, ahol új törvények és szabályok raktározódnak el az apró rekeszekben. Hat vagy nyolc esztendő előtt gyönyörű verekedés kezdődött Magyarországon; az ifjúság lelkes, teremteni vágyó küzdelme dohos és ócska mumiák, merev formák és kihasznált, hitelevesztett tradíciók ellen. A piktúra ebben megelőzte az irodalmat. Már volt egy Rippl-Rónaink, Iványi-Grünwaldunk, Réthynek, Ferencynk, mikor a napi- és hetilapok még mindig Szabolcskánál és Tinódi Lantos Sebestyénnél tartottak. A „Hét“ volt az egyedüli kivétel, amely kimondottan forradalmi programmal indult meg a kilencvenes évek elején, (akkor még Herczeg Ferenc is forradalmár volt), majd később a Magyar Szemle (az utolsó évben), amely talán legtöbbet tett a magyar irodalom rinascimentójában. Szép, tüzes, fiatal gárda lépett máról-holnapra a közönség elé és megindult az apák és fiúk harca. Színészek, festők, kritikusok, írók és poéták megtalálták és ami sokkal több ennél: megértették egymást. Hittek, szerettek és dacos fiatalsággal teli csapat verekedett a hivatalos irodalommal és a közönséggel. A közönség nagy része csakhamar hozzájuk szegődött, ma pedig már Rákosi Jenőt kivéve, egész Magyarország megértette, hogy mindig a fiúknak van igazuk az apák elleni harcban.

A modern magyar irodalom számára a tér nyitva áll, az ökölbe szorított kezek fölvehetik bátran a tollat. És ez az a pont, ahol az új akadémia pallérjai előszedik a „collstokot“, hogy mindent megmérjenek és kiszámítsanak.

Szomaházy István nem halt meg, csak nagypapa lett. Unokái élnek és virulnak. Csakhogy ezek már a problémákat is megtanulják. Igen, a problémákat, az új problémákat, amiknek tanára bizonyára nemsokára megszületik és tanszéket kap az egyetemen. Megtanulnak ezek a kis Szomaházyk minden megtanulhatót. Mindennek megkeresik a hogyanját és miértjét s ők is pontosan ugyanígy csinálják meg a maguk kis felháborítóan ügyes és élettelen novelláját vagy versét. A dilettánsok áradata zúdul a közönség nyakába, tipikus tehetségtelenek raja szegődik egy-egy kiválóbb író nyomába s így áll elő az az abszurd eset, hogy ma az igazi írók már alig írnak, mert az intelligensebb olvasók egyszerűen átvedlettek novellistákká és költökké és egészen jól (?) kiszolgálják a megmaradt olvasókat. Abban a pillanatban, amint Ignotus elmondta a „Fekete zongoráról“, hogy akasszák fel ha érti, de akkor is, ha hat-hét irodalomban talál ilyen szépet, letétetett az alapköve az új akadémiának, a megtanulható problémák közraktárának. Azóta kidolgozott program szerint csinálódik a „kiskorú“

magyar litteratúra s ennek a programnak első paragrafusát a két balkezű Ignó írta. Pedig amit a „Fekete zongora“ írója önmagáról mondott, az az egész modern irodalomra is áll: amíg nem rubrikáztok, addig vagyok!

AZ IGAZSÁG

Mikor Erdős Renének első verseskönyvei megjelentek, a magyar sajtónak az a kis része, amely magát hivatalosan „keresztény“-nek nevezi, a legvehemens módon támadta a kiváló költőnt. A felekezeti elfogultság hamis szemüvegén keresztül nézte a „Sappho“ őszinte, asszonyi izgalmaktól remegő verseit, amik a legrosszakarátúbb kritika dacára sok gyönyörűséget szereztek. Az „Alkotmány“ előtt tehetségtelen, minden művészetet és poézist nélkülöző tisztátalan asszonyszemély volt a zsidó poétalány, míg a zsidólapok áradozva ünnepelték a legelső magyar költőnt.

Egy napon aztán Erdős René kikeresztelkedett s legutóbb „Aranyveder“ címmel egy kötet úgynevezett vallásos verset adott ki. Eppen olyan finom, művészi alkotások ezek is, mint az előző dolgai, csak a „témájuk“ más. Ugyanaz a szertelen rajongás, büszke és megalázkodó asszonyi vágyakozás, ugyanaz a hajlékony, gazdag művészi nyelv és tökéletes forma mindegyikben, mint a kiátkozott pogány versekben. És mit tesz az Alkotmány? Egyszerűen kijelenti Erdős Renétől, hogy igen nagy poéta és hétről-hetre leközi a verseit. A zsidó sajtó ellenben leszidja s „egészen tehetségtelen“ kiáltással helyezi el a „dalos senkik“ közé.

Hogy kinek van igaza?

Igaza pedig annak van, aki ezt sohasem kérde, mert fölösleges ott az igazság, ahol semmit sem segít.

RÉGI AKADEμία

Franciaországban a legkritikább esetben kerül a croquis-rovatba az Akadémia. Ennek pedig nem a párisi ujságírók az okai, hanem maga a negyven halhatatlan intézménye. Ahol Anatole France és Rostand akadémikusok, ott bizonyára előkelő és nemes dolog akadémikusnak lenni. Zola érezte ezt talán legjobban.

Nálunk azonban mégsem lelkesednek valami túlságosan a dunaparti palota „hallhatatlan“-jaiért s eddigelé még egy magyar író sem halt bele a vágyakozásba, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tagja lehessen. (Pedig egy párért igazán nem lenne kár!)

Nálunk az Akadémia egészen függetlenül különálló, hermetice elzárt, befalazott ajtajú épület. Nincs semmi köze az élethez, az élő irodalomhoz és tudományhoz. Legfontosabb dolga emlékbeszéd tartása meghalt tagok fölött, mert itt részint a hazafelé való dicsérésre, részint újabb veszekedésekre nyílik alkalom, ame-

lyek akkörüül virulnak, hogy a Szász Károlyban boldogultnak örökébe kinek a sógora lépjen. (A M. T. Akadémiába az utóbbi időben ugyanis úgy nősi:lnék be a sóhivatali vámtisztek, mint valami jobbfajta gyarmatárú-cégbe.)

Nálunk a „palearktikus faunaterület tingitidáiról“ értekeznek az Akadémia urai, mikor egy becsületes Darwin-fordítás megjele-
néséig hatvan esztendeig kell várni. Apró részletkérdések képezik az ország legelső tudományos intézetének programját, mikor nagy, alapvető problémák megoldatlanúl pihennek az idő méhé-
ben. (A Magyar nyelvészótár még most sincs kész.) Egy jóra való irodalomtörténetet vagy művészethistóriát hiába keresünk az aka-
démiai kiadványok között, ellenben számtalan értekezést találunk az „r“ betűnek a finn-ugor nyelvben előforduló egyezéseiről. A pályázatokról pedig jobb nem beszélni. A múltkoriban volt egy köztük, amely díszére vált volna a királyhalmeci gimnázium ön-
képzőkörének is: Vonassék párhuzam Arany: Bolond Istókja és Petőfi: János vitéze között s mutattassék ki az utóbbinak hatása az elsőre. — És ezek után panaszkodnak, hogy az Akadémia pályázatain íróember alig vesz részt.

A drámapályázatokkal épen így áll a dolog. Mióta Somló Sándor nem ír színdarabot, azóta az Akadémia pályázatai meddők. Már Prém József is mosolyog rajtuk. Csak Zivuska Jenő veszi még mindig komolyan.

És ez az Akadémia, ez a szánalmas, dogmákba fulladt, tehet-
etlen, korhadt intézmény ennek az országnak az első tudományos foruma. Hazug stigmája a magyar kultúrának, amely most sar-
jadzott ki frissen, fiatalon és majd csak azután fog igazán élni, ha az utolsó halotti beszéd is elhangzott a görög oszlopok között.

VALLOMÁS — IRTA: PETER ALTENBERG

A művészséghez hozzátartozik bizonyos hideg, embertelen szí-
vetlenség. Ám ott, ahol segítenénk, enyhítenénk, gyógyíta-
nánk, ott az ember „szigorú orvos“ és „filozófus“ lesz. Ott megszűnik a „művészet“, ez a gyermekjáték, ez az ide-oda
lapdázgatás. Akiknek azonban a szívük nincs nyitva az embe-
riség számára, azok nem veszik ezt be. Előttük az egész emberiség az
ő tehetségük zibongó játék-tere. Előttük a művészet csak táplálási
eszköz, amellyel jóllakatják nagyzási mániájukat! Nem adnak ezek,
hanem markolnak! Ez a szó „művészi“ sápadt, fakó, gonosz szívek
terméke, melyek előtt szerencsétlen embertársuk közönyös, sőt gyűlö-
letes és megvetendő! Ám a művészet csak azoknak az eszközöknek

egyike lehet, amelyeknek a szűkölködő, hazugságokba sülyedt emberi-
séget kell megmenteniök; megszabadítaniok számtalan nyavalyáiktól,
eltévelyedéseiktől! Ebben, amióta élek, a Tolsztoj elvét vallom. Kikiál-
tom a kiközösítés átkát azokra a gyalázatos kemény szívekre, amelyek
a tehetségüket nem kizárólag valami „lelki segély nyújtás“-ra használják!
Egyébként ők vallják kárát. Sápadtan és ernyedten lopóznak, bicegnek
majd le a színpadról! Amit „adok“, engem jutalmaz gazdagon, amit
„elveszek“, szegényít! Láttam férfiakat, akiket táplált az, hogy szere-
tett feleségüket enni látták! Akik ajándékoznak, elméletileg soha sem
fognak ütőérelmeszedés által elpusztulni. A bennük élő benső tűz,
valami isteni izzás, elpusztít bennük minden ártalmas anyagot és fölös-
leges terhet, megtisztítja a testet a benne keletkezett salaktól. Megjegy-
zésreméltó, hogy a „feleség és gyermek“ szűk körében az önzetlenség
ugyancsak kevésbé üdvös, mint „egész idegen“-nel szemben. A feleség
és a gyermek, vagy a szerető vagy a hűséges kutya az Én-nek körébe
tartozik; az idegen koldus, a kivert kutya, a megkínzott ló, az idegen
éhező gyermek, az idegen elhagyott asszony, ezek tartoznak az önzet-
lenség körébe! Csak itt kezdődik az „isteni izzás“, amely saját miazmá-
inkat égeti, pusztítja! Kacagok, kacagok a hitetleneken! Mert előre látom,
ujjongva, mint fognak majd kínlódni a kínpadon!!!

A gyermeknek van szabad akarata, de a nagy embernek nincsen.

Anatole France

A világon a legjobb dolgok sem érnek még semmit, ha nincs valaki,
aki először játékszinre hozza: nagy embereknek hívja a nép ezeket a játék-
mestereket.

Az új értékek feltalálói körül forog a világ; — forgása szemmel nem
látható. Ámde a komédiások körül forog a nép és a hírnév: ez a „világ
folyása“.

Aki ismeri az olvasót, az többé nem tesz semmit az olvasóért. Még
egy évszázad olvasó s maga a szellem is büzleni fog. Hogy mindenkinek
szabad olvasni, ez idővel nemcsak az írást rontja meg, hanem a gondolkozást is.

A hegyek között a legközelebbi út: csúcstól csúcsig; de erre az útra
kell, hogy hosszú lábad legyen. A mondások legyenek csúcsok s akikhez
szólanak: nagyok és magasnövésűek.

Nietzsche

S Z Ó - K A M R A

Néha, forró nyári napokon, mikor a vízre bámuló falusi házak tetőin pattogva nyitják ásitásra kis kerek szájaikat a tikkadt nádszálak, különös szennyes csillogású habzás veri ki a Balaton hátát. A környékbeli nép azt mondja ilyenkor: tisztítja magát a Balaton. Ha látom, erőszakos vágy fog el, szeretném egy óriási öblös kanállal lefölni ezt a tajtékot, elvinni egy csoda-műszerekkel teli laboratóriumba, ott kifagatni: mi benne a szenny? hol van benne, milyen képben, az az őserő, amellyel magát tartja, tisztogatja, díszíti, a pcsványosodástól megmenti, ez a titáni tenger-fióka? Ebben a szennyben kell, hogy benne rejtőzzék a víz titokzatos életerejé . . .

És abban a zavaros szóhabzásban, amely a nyelvünk örök mélységei fölött mostanában oly bőven úszkál, bizonyos, hogy a nyelvünk mély tengere tisztogatja magát; bizonyos, hogy ebben benne van a nyelvünk ősi életerejé.

Ha egy-egy újító író, költőt olvasunk, szinte kihabzanak az írásaikból bizonyos szavak, képek, amelyeket csak az ő nyelve, csak az ő lelke, vethetett ki magából. Le lehet-e ezeket fölni? Talán: igen. Vannak szavak, amelyek egészen az írójuk nyelvét viselik; olyan kiemeltségben és hangsúlyban, ahogy találjuk, csak az írójuk használhatta, senki más. Vannak képek, szó-összetételek, amelyek erőszakosak és egyoldalúak, mert túlságos jellemzőek. Zavaros habzásúak. Fölözzük le őket. A titkok azért titkok maradnak. Csak egy valami lesz világosabb. Könnyebben fogunk ráismerni azokra, akik az acéltoll kis kanálával ezeket a tajték-gyöngyöket egyszerűen lekanalazták a mások írásairól s a maguk kis vékony erecskéik, pocsolyáik fölé csapták, hogy azokat is mély vizeknek higgye a szűz kíváncsiság.

Tehát: kezdjük a legismertebb nevű ismeretlennel.

ADY ENDRE

bus
 babonás bus
 bus babonák vércse-kedve
 a bus csodáknek ligetében
 bus, nagyszerű sötét
 bus merészség
 bánat-folt
 babona-bércek
 csók-csoda
 megcsókolom Csók-kisasszonyt
 halk csóku legény
 csók-csatatér

csóktépett holttetemek
 csók-növény
 csók-palota
 csók-labirint
 álom-erdő
 álom-vitézek
 álom-fickó
 álom-lovag
 a percek aratója
 zaklatnak a régi miértek
 nem sujt Tűzhely-bánat
 a fene bánja

piros hajón, kék Oceánon
 borítsanak be sárga ködök
 valaki minden jajt összelopott
 pogány lelkemen egy csuf rontás ül
 krisztuskodok
 vad-kevélyen
 Kiméra asszony serege
 buta valót öldös
 piros hajnalok hosszú sorban suhan-
 nak el és részegen kopognak be az
 ablakon
 pilláimon éber manó-sereg ül
 heves halál-parfümök
 forró-hidegen dideregve
 elviszi itatni csók-kutfőre
 csókot hány egy halott
 a Halál rokona
 elillant évek szőlőhegyén
 rőt őszi erdő
 avar
 ugar
 Napfény-ország
 délibáb-ösöm köd-városban
 Csönd-herceg
 Apolló a faun-mező
 korhely Apolló
 vész-álmu Isten
 nagy látások királyfia volnék
 kesely arcu pogány
 fagyot lihegnek jég-hazák
 Kőd-ország Magyarország
 halott, nagy hősi tornák
 jön a hunyás, nagy Fagy
 meghal az öröm
 öröm-piac
 öröm-város
 ülök az asztal-trónon
 én mámor-fejedelem
 cseng az élet harangszóval
 azur-ország
 piros csodákkal rakott élet
 kéj liheg
 kin hörög
 csoda-nap
 kincs-madarak
 tűzharang
 pávás kedv
 sok életserleget kihabzolt
 jön az óra nagy üdv-sereggel
 dalol a mult
 napszurásként küldd rám a Vágyat
 dalok tüzes szekeren
 zengő szív
 szent alkalom
 láz-virág beteg kertje
 erő-kut
 csók-csárda
 lidérces messze-fény

Élet... szent nászágyadra kergetett
 másik szeretőm, a Halál
 havas üstökünket jégsapkás
 vihar-kölykök hada cibálja
 gyep-trónján a Tavasz-kunyhónak
 a Tavasz-kunyhó fala: álom
 szőnyege: mult, tetője: vágy
 egek ringyója, ölelő Nap
 édes-ernyedben várok várva
 sóhajt tűzők a hajába
 indulok vont derékkal elébe
 élet-vásár
 a nagy Pénztárnok
 rőt szatírok
 szűz asszonyok
 heves mámor-parázsok
 Mammon-szerzetes
 csörtet a lét
 szűz borzongások
 vén könnyek
 dermedt-vidoran
 pacsirta-álcás sirály
 halál-árok
 függök ezen a zord élet-párkányon
 alázatosság langy esője
 álom-pipák ős füstje
 vágyak fölhogadnak
 mese-arany-virágok
 forró pokol-árok
 szent láz
 szomorúságunk hosszú palástja
 éjszínű királyi mezünk
 pirosuló, bus szerelem-sujtások
 porrá paskolt a suta Sors
 az egy utcájú Idő, e zsarnok
 fölöttünk végzet-szél füttyöl
 alattam a tenger vonít
 vér-árnyas nagy hegyek
 köd-torony
 szent Tél
 halott mátkáim
 égő tűzben dideregve
 ájul tűz-nyár
 bus második
 jóság-szándék
 boldog szégyen
 arra jött egy régi sóhaj
 csontjaik vígan zörögtek
 boszorkány-pelyhek
 árnyas asszony-csapat
 szűz hajnalok
 városi bujdosó
 fekete hold
 barna sors
 barna halál
 üszkös lélek
 szent Személyünk
 üveges nagy szemek

dió-szem
a Holnap elébe
szent holt dalok
nagy különök
cenkek
pimasz
dalos senkik
gyáva rím-kutyák
sok rím-pólyás gyenge gyermek
kis rímes apró szentek
szeretném, hogy ha szeretnének
röhej
legény-volt
hozzám-hajtott
két egy-ember
egy-bennünket
kár-volt
hiába-ut
majdnem-egyek
varral-verősök

gyönyörű-kék
olyan-olyan
gondolat-gyerek
gond-feleség
televan
izek kallultak
szent mindent elhallgatás

A következő szókat nagy betűkkel írja

Élet, Halál, Öröm, Gond, Kelet, Nyugat, Észak, Dél, Pénz, Pénztárnok, Karnevál, Szépség, Óra, Perc, Ma, Holnap, Tegnap, Jövendő, Jelen, Nap, Hold, Holdtölte, Hajnal, Kéj, Vágy, Álom, Jobb, Minden, Végtelen, Sors, Idő, Közel, Távolság, Tél, Nyár, Föld, Ég, Új, Egész, Úr, Valóság, Valaki, Rend, Jóság, Kéz, Sötét, Tenger, Karácsony, Személyünk, Én.

Annak, aki azt vitatja, hogy a művészet terén képes valamit alkotni, nem kell sokáig forrásokat keresnie: neki magának kell forrásnak lennie. A jó dajka nem szop, hanem szoptat.

Multatuli

Teremtők, felsőbbrendű emberek! Aki szülni akar, beteg az; aki pedig szült, tisztátalan az.

Kérdezzétek meg az asszonyokat: nem szülnek kedvtelésből. A fájdalom kotkodácsoltatja a tyukokat és költöket.

Új gyermek! Oh mennyi új szenny is jöve veled a világra! Vonuljatok félre! S ha ki szült, mossa tisztára lelkét!

Ha magasra törtök, járjatok a magatok lábán! Ne vitessétek magatokat föl, ne üljétek idegen vállakra és fejekre!

Ahol a magánosság megszűnik, ott kezdődik a piac; és ahol a piac kezdődik, ott elkezdődik a nagy színjátszók zsidongása és a mérges legyek zümmögése is.

Aki első valamiben, az mindig föláldoztatik.

Nietzsche

Ismerni a jót könnyebb, mint követni.

Kölcsey

ÍRÓKRÓL—KÖNYVEKRŐL

Versekről.

Huszonkétéves fiatal emberek valahogy erkölcsi kötelességüknek tartják, hogy a világnak, amely a legjobb esetben kilencvenkilenc másik hasonló fiatalemberből, illetve egy nőből áll (és talán ez a fő), megmutassák a kiválóságaikat. Régebben a fiatal emberek rabló-pandúrt játszottak, párbajoztak vagy adósságot csináltak ilyen esetekben és mindamellet idült erény-túltengésben haltak meg. Ma a fiatal emberek verseket írnak és adnak ki. Ez rendjén volna még, mert a könyvkiadásokkal a könyveseket segítik a jobbik esetben; hanem az a hajmeresztő, hogy minden ilyen verseskönyvben fölcsillan valami. Ez az: fölcsillan. Ez a fölcsillanó valami pedig néhány ráhibázott sorból, néhány közismert és főleg hazai költőből és egy olyan versből áll, amelyet jónak találunk. Hanem azt, amit a kritikai szótárak „a sorok mögötti” kifejezéssel illetnek, előkelőbb esztétikusok pedig a „vers lelkének” neveznek, azt csak ritka versben és ritka kötetben találjuk meg. De hogy abból az anyagból, amely a költőnek rendelkezésére áll, s amelyből a legnagyobbak építettek hajlékot az agyuk és idegeik ducából kiszabadulni vágyó gyönyörűségek részére, szóval a leghajlékonyabb és mindennek kifejezésére alkalmas anyagból: a szóból, csak egy „Horgony” építőszekrénykére valót sajátítanak ki maguknak és hogy abból is nem éppen ismeretlen lírai ügyeket szerkesszenek össze: ez semmiképpen sem lehet célja annak a versírásnak, amely az „irodalmi” jelzőre formál jogot magának.

Mostanában több verseskönyv került elénk. Köztük talán Branyiczky Dezső versei érdemlik meg legjobban a figyelmet. Bár ezek is csak azért, mert valamivel több „valami” csillan ki belőlük, mint a többiekből. Egy pár versének az elején finom és szép sorokra, sőt strófákra akadunk (Májusi vecsernye, Luna herceg, Eső után), de a végük rendszerint valami obligát és hatástalan, pongyola melankoliában fullad el. És ha Nietzsche-t el tudjuk egy percre felejtetni, úgy a kötet utolsó versét (Nem szeretek szomorú lenni) szépnek és finomnak is találjuk, annyira, hogy biztátnak vesszük egy — lehetőleg jóval későbbben megjelenő kötetére.

Majthényi György

Petőfi. — (Történelmi színmű 3 felvonásban. Irta: dr. Máté Lajos.)

Máté Lajos dr. nem a Petőfi lelkéből, hanem a Petőfi életéből vette ennek az alkalmi színműnek az anyagát. Ha tehát drámát akart csinálni, csak rossz drámát csinálhatott. A színpadi feldolgozásban sem adhatott semmi eredetit, erős-nagyot, mert a drámai jelenetek eredetiségét mindig az átélve elképzelt lelki mozgalmak őszinte, kifejező ereje teremti. Jelenetei a régi, elhasznált

színmű-jelenetek raktárából kerültek ki. De hát ő nem drámát akart csinálni, sem meglepő, lélekgyűrő jelenet-fordulatokat; meg akarta írni a Petőfi életrajzát, úgy, hogy hiteles is legyen, játék is legyen s el lehessen mondani az egészet élő beszédben, különféle igaz maszkokban a színpadról. Tehát: dr. Máté Lajos kultúr-eseményt követett el ezzel a könyvével. Mert: oktatási kultúránk diadala volna, ha azokat az életrajzokat, amelyeket az iskolásgyerekeknek meg kell tanulniok, nem könyv fölé görbülve, nem részletekben „innen eddig“ s nem holt adatokban kellene bemagolni, hanem ha beülnének a tanulók és tanulnivalók egy-egy irodalomtörténeti órára a színházba s ott mozgalmas, eleven képekben játszanák végig egy-egy „irodalomtörténeti férfiú“ élettörténetét. Ugyanígy lehetne a nép körében is az irodalomtörténetet tanítani. Még a költő lelkivilágából is belekerül valami az ilyen színműbe, mert az élettörténete a legtöbb helyen bölcs egyszerűséggel úgy sodródik, hogy a költő, mint ilyen, elszavalja egy-egy hiteles adatot is tartalmazó versét. Igaz, hogy ezáltal a költő rossz, rosszabb és legrosszabb versei kerülnek a szövegbe, de ez itt nem bűn, mert: 1. a levegőbe szavalt verseket nem kell senkinek sem megtanulni, az értelme amúgy is beleszövődik a történetbe, 2. így kapják meg a maguk helyét és szerepét azok az adat-versek, amelyeket legtöbbször keserves kínjukban faragtak össze a poéták, ha egy-egy valóságos életeseményük háborgatta egyszerű földi mivoltukat. — Szeretnénk minél több ilyen életrajz-játékot látni oktató irodalmunkban. A dr. Máté Lajos színműve külön dicséretet érdemel szép, hajlós magyarnyelvéért.

Halandó

Modern Könyvtár. Gömöri Jenő nevét egy könyvön láttuk nemrég. Egy fordításon, amit talán ne emlegessünk megint. És most egy gyűjteményes vállalat élén jelenik meg újra, ami nagyon is megérdemli, hogy emlegessük. A „Modern Könyvtár“-nak három füzete jelent meg eddig, ami persze még nagyon kevés lenne ahhoz, hogy megítélhessük a vállalat értékét, de a borítékon már ott van az egész program: az első száz füzet terve. És ez után a program után minden embernek igaz, nagy örömmel, sőt tisztelettel kell fogadnia ezt a vállalatot, amelyik, ha nem fog is „új kultúrát teremteni Magyarországon“, mint ahogy a kissé nagyhangú program mondja, de föltétlenül erős és értékes tényezője lesz annak az új magyar kultúrának, ami, igenis, most itt, a szemünk láttára nő ki hatalmas erővel és föltartóztathatlanul. Az első száz füzet tervében ott vannak az új magyar irodalom legjobbjai, ott vannak a szerzők és fordítók közt. A külföldi írók közül az újabbak vannak erősen képviselve, ami talán nem is az elfogultság vagy részrehajlás eredménye, de helyes megértése a mi különös viszonyainknak. Klasszikus íróknak, de még jónevű kontárnak is, ha régen élt, akad nálunk kiadója. Egynéhány maradi kiadóvállalatunk meg éppen kiadja a legtűrhetlenebb fordítást is, ha klasszikust fordít ki az eredeti mivoltából. Modern íróknak, ha nem angol, vagy német családi regényt vagy detektívtörténetet ír, szinte lehetetlen magyarul megjelennie. Ezért van,

hogy nyugaton egy egész hatalmas irodalom él (sőt részben már meg is halt), amiről nálunk a közönség nem tud semmit, nemhogy olvasta volna. Emberek, akiket a külföld már a klasszikusok közé emelt, nálunk nagyrészt teljesen ismeretlenek. Úgy látszik, a „Modern Könyvtár“ egyik főcélja ezeket az újakat meghódítani a magyar kultúra számára. (Gyönyörű cél és nem is olyan kis földadat. Hiszen nálunk Ibsen, Baudelaire, Verlaine, meg annyi más új forradalmár még csaknem ismeretlen.) Nem mondom: nagyon szívesen látnék a programban pld. egy kicsit több francia fordítást, de hagyjuk most a gáncsolat. Egyelőre csak az első száz füzetéről van szó, és ez — mindent összevetve — olyan értékes sorozata a nálunk még ismeretlen és szükséges műveknek, hogy csak bizalommal várhatjuk a többit, amiben már ki lesz pótolva a még most észlelhető kevés hiány. Csak egy szerény megjegyzést még. Gömöri Jenő, úgy látszik, művelt, okos ember, sőt talán kitűnő szerkesztő és még ki tudja mi más is. De fordítani nem tud. Ezt bizonyította a szomorú emlékeztető Solness-fordításával. Mért akarja elrontani a saját szép alkotását — a „Modern Könyvtár“ a maga egészében — a saját rossz fordításaival? A fordítók névsorában a legjobb nevekkel találkozunk, ami mintha azt bizonyítaná, hogy Gömöri Jenőnek van érzéke a mások fordítása iránt — csak a magáé iránt nincs. Furcsa dolog, de nem egyedülálló. De talán még lehetne segíteni a dolgon. Az okos önmeztagság sokkal többet ér, mint a kritikátlan mindent csinálni-akarás. Az első füzet fordítása — akármilyen jóakaró szemmel nézem, a vállalatra való tekintettel — bizony rossz. Nem nagyon rossz. Nem olyan tökéletes félreértése, sőt meghamisítása az eredetinek, mint a Solness-fordítás, de lapos, döcögős, szürke, néha szolgálai, néha önkényes. Nem akarom nagyon bántani, de ezek után igazán kíváncsi vagyok, hogy hogy fogja Gömöri Jenő magyarba átültetni Alttenberget, C. F. Meyert, Schnitzlert, Wedekindet, Ibsen epilógját? (Mert mindezt igéri.) Itt volna már végre az ideje, hogy belássuk és a közönségbe is bele-
neveljük, hogy fordítani nemcsak annyit tesz, hogy az eredeti értelmét jól-rosszul — inkább rosszul — magyar szavakból összerótt idegen mondatokban fejezzük ki, hanem ennél többet, sokkal többet. És ha már fordításokról van szó, nagyon idekiváncsozik még egy észrevétel. A Modern Könyvtár is tervez német kiadásokat magyar írók műveiből. Nagyon helyes, ámbar bizonyos, hogy ezek a német füzetek nagyon kis közönségnek fognak készülni. Mindegy, csak lépésenként lehet előre haladni. De egy kis hiba mégis van a dologban. A Modern Könyvtár is — helyesen — nem fordítja le az idegen írók neveit magyarra. Nem írja, hogy Maeterlinck Mór, D'Annunzio (vagy plane Annunziói!?) Gábor, Björnson Göncölszeker, Gorki Miksa, Mirbeau Nyolcas, sőt Anatole Ferenc, mintahogy a Magyarország egy kitűnő tárcaírója írta, hanem meghagyja mindenkinek a nevét úgy, ahogy ő maga írja, vagy írta és ahogy híressé lett. Miért kell akkor a német fordításokban Michaelnek, Eugennek, Desidernek, Ernstnek fordítani a jó magyar Mihályt, Jenőt, Dezsőt, Ernőt? Hogy valamiképp rájuk ne ismerjenek, hogy magyarok vagy legalább, hogy nem németek? Mert más értelme ennek nincsen.

F. L.

SZINHÁZ ÉS ZENE

Útközben. Irta: Bócz Bálint.

Arzbach, július.

1. Arzbachban, a Rax tövén, hüvös este együtt ültünk az öreg úrral. Finom mosolygású, igen jól ápolt öreg volt, egy kicsit még a hetvenes évek különös modorosságával, de okos és megértő nagyon. Bécsért rajongott, szerette, szinte fiatalosan, de ismerte, a hibáival, az egész berendezésével ismerte a várost és mert szerette, jogcímet érzett, hogy megmondjon róla mindent.

Én Bécsből jöttem, még nem törődtem a havas Raxsal, még Bécsről beszéltem és egy szép, langyos estére gondoltam a Riesenradon, a város feje fölött. A színházakról beszélünk. Mondtam:

— Hát nem különös ez a parasztszínház? Kettő egymásután. Előbb a schliersee-i, most meg a tegernsee-i? És zsúfolt színház minden este...

A Hofrath beburkolódzott a plaidjébe és mosolygott:

— Összel a tiroliak jönnek... Exl's Tiroler Bühne... Kranewitter, Brix...

— Hát mi ez? — mondtam. A népszínmű renaissanceja talán? Kultúracsömör? Hiszen zsúfolt színház várja minden este, hogy egy csomó színesruhájú ember, — akiről elhiszem, hogy paraszt, olyan rossz színész — egy lehetetlen kauderwelschse aljasított német tájszóval együgyű, buta komédiákat játsszék! És hogy mulatnak! Érthetetlen.

Aztán eszembe jutott, hogy nyár van.

— Igaz, nyár van — mondtam.

A Hofrath leintett.

— A nyárnak ehhez semmi köze. Nálunk Bécsben a színházi főszezon kapunyitástól kapuzárásig tart. Színházba egyetlen szándékkal megy a bécsi, decemberben és júliusban. Mulatni akar. Ezért és semmi egyébért.

— De uram, mondtam — hát a magasabb feladatok? A kulturális misszió?

— Dummheit... Hát nem vette észre Bécsben, hogy itt az emberek eljutottak önkéntelenül, temperamentumuk és közönyösségük okán ahhoz a végső ponthoz, amelynek eljövételét a legzseniálisabban ravasz színházi ember, az a Reinhardt, már a télen megsejtette: az egyedül mulattató színházhoz! Hát nem látja? Most két parasztszínház játszott, ősszel is egy és a többi színház — a fejemet teszem — szintén ki fog eszelni valami mulattató trükköt, mire itt lesz a tél. Ezt holtbiztosra veheti. Egyik-másik meg fog állni a féluton, fog még fontoskodni egy kicsit, Ibsen, Hauptmann, tudom is én még kívül, de a nagyjobb része azt fogja mondani: ah, dehogy leszek boldog kulturát játszani, mikor itt a népdal, a posse kell csak és aztán: holládiárom, hollá-dirom...

Valósággal nekimelegedett.

2. Mert más az kérem Berlin, más Bécs és más Budapest. Berlinben egy hatalmas, erős és nagyon hirtelen nőtt kultúra, fejbévágta az embereket és mint a legyek, ha nekiütődnek valami nagy falnak, úgy járnak szédülve a berliniek a mindent átfogó új-kultúra falai alatt és mindenik külön-külön úgy érezte, hogy ez a kulturális fejbekölintés nagy missziókra kötelezi és folytonos befogadásra. Nem mosolyogtak volna semmi pénzért. Engedték, követelték, hogy megfosszák őket a mulatságuktól, engedték a fejük fölé nőni saját pénzükön kitarított szeretőjüket: a színházat. Hát persze, hogy érezték egyszerre ennek a pápaszemességnek minden kényelmetlenségét és súlyát, hát persze, hogy holtra mulatták magukat, mikor Reinhardt fogta magát és egyszerre elkezdett Nestroyt játszani, meg Offenbachot, Blumenthált és L'Orronge-ot...

A Hofrathot izgatta a téma. A terasz végén egy bécsi család nevetgált. — Budapesten is így lehetett, azzal

a jelentéktelen különbséggel, hogy ott a kultúra lényege helyett azt a pápaszemet vették kölcsön az emberek, amelyiken némi jogcímmel azt a nagy kulturát nézni tanulták a németek. Ez a fontoskodás a kultúrával maguknál az a gomb, amelyikhez a zsidó adomában a kabátot varrták. Jó, én elhiszem, hogy maguknál lesz ehhez a gombhoz, ehhez a fontoskodáshoz még kultúra-kabát, de azzal a gombbal ma még sem lehet takarózní...

— És Bécs? — mondtam.

— Hát ez az! Bécs és ez az egész ausztriai félkultúra, ez a nyelvi és politikai „Abglanz” a birodalmi-kultúrából, ez megfélemlített bennünket egy darabig. Folyton a fejünkön éreztük a német pápaszem lencséjének sütését és majdnem ráment erre a heccre az egyetlen becsületességünk, az a „G'mütlichkeit”, amit maga lenéz... És én figyeltem, figyelem esztendőök óta a színházakat és örültem a bécsiek érdekében a juniusnak, amikor az a pár száz ember, aki minden országban a kulturát csinálja, összeszedte a sátorfáját és engedett „Sehnsucht”-nak és kiment nagy esernyővel és pápaszemmé kultúrát étkezni a Reich-be. Isten bizony, örültem. Akkor, ha elmentek ezek, itt maradt Bécs, az igazi, a nagy Bécs, a száz-ekrek Bécsje, a maga kedélyes kultúrátlanságával és beült a tiroliakat jodlizni hallgatni és a Schlierseeik kauderwelschjén nevetni és kedélyeskedni és szívből örülni azon, hogy a színház megint az övé, a mulatságáé és senkise inti áhitatos kultúra-szűrcsölésre. Igen, igen, a nyári bécsi színház: ez az igazi bécsi színház és én bele írnám a Baedekkerbe, hogy aki meg akarja tanulni, milyenek óhajtja a bécsi a maga színházát, az jöjjön nyáron ide és hallgassa meg a schlierseei, segernseei meg a tiroliai Hofbühne tapsoló publikumát...

Egy kicsit keserű volt az öreg, de jószívvél nézett a nevető bécsi családra a terasz végén. Vette a plaidjét és bement a szobájába.

3 Talán igaza volt. Nekem most eszembe jutott egy nagy bécsi színész és valahogy megértettem, amit most mível. Jarno. Volt egy kül-

városi színháza, kicsi, öreg és vagy tíz esztendő óta minden pénteken adott egy szenzációt Bécsnek. Egy napot mert csak adni eleinte, a pénteki Literarischer Abend-ot, de erre az egy napra rászoktatta a bécsieket nagyon. A mi Thália-társaságunk produkált bátortalanul olyat, mint ez a Bécsbe szakadt magyar: beleköpött, klasszikuson túl nem ment bécsi drámai-színházak repertoire-levesébe, hozta Ibsent, Hauptmann, Heyermannst Wédekint, Shaw-t és a többi.

Ez forradalom volt Bécsben és Jarno állta a tüzet, újat adott, szépet, előkelőt és előkelőn. Előbb csak pénteken, aztán többször, míg végre mások is neki merészkedtek és egy csomó ember kiáltozta, hogy ő bátor, amikor az a bátorság már nem is volt bátorság.

Most Jarno „Arzén Lupint” játssza és a „Der Herr von No 19.-t” — Egy másután ötvenszer.

Eszembe jutott az öreg Hofrath: az emberek mulatni akarnak.

A kabaret, a közönség és a sajtó.

Kolozsvár, július.

Vannak megismerések, amelyek számtalanszor kínálkoztak, de nem jutottunk el hozzájuk; amelyek kialakulásához az szükséges, hogy tárgyuk a maga megszokott távlatából és szövevényes vonatkozásaiból kisebb távlatba és egyszerűsített vonatkozások közé kerüljön.

Ez történt a kabaretre vonatkozólag akkor, amikor Kolozsvár ezidén először kapott olyan orfeum-műsort, amely jogot formálhat arra, hogy elmondhassa: megismertette a várossal a kabaret-műfajt. Csatay Zsófi, Cserey Irma, Szécsi Magda, Aalbach, Kovács Andor, Sarkadi Vilmos, Roland Róbert stb. Műsoruk, ha nem is a kabaret-művészet legjava, de elegendő ahhoz, hogy egy vidéki város megismerje a maga falai között a kabaret-művészetet.

Néhány igénytelen véleményt akarunk lejegyezni.

A kabaret közönsége három tipikus osztályba osztható. Ezek egyénekenként ilyenkor találhatók meg legkönnyebben a közönség tömegében, amikor a kabaret oly közönség előtt szerepel, amelynek úgyszólván minden tagját a veséjéig ismerjük. Az első osztály — és ez a legkisebb — azokból áll, akik tudják, hogy mi az, amit kapnak a kabaretben. Ezek jó része ma azokból kerül ki, akiket a kabaret nevelt magának és akik számára a kabaret is nevelődik. Kevesek belőle a kabaret-műfaj intuitív éhezői, várói. A második osztálya a közönségnek az, amely nem tudja, hogy mi az, amit kap. Amely az igazi kabaret-számokat nem szereti. Amely a legfinomabb művészetet sem veszi be, ha például a művész nem hat már az első pillanattól fogva fitos orral, kacér szemmel érzékeire. Hogy ennek az osztálynak a női szépségről is ferde fogalmak vannak, az más kérdés. A harmadik — és ez a legrosszabb — az az osztály, amely akar valamit kapni a kabarettól, de maga sem tudja, hogy mit; külön-külön mindennek tapsol és végül mégis nagyképpen elégedetlenkedik. Hogy ez a smokkok hada, azt fölösleges hozzátenni. Érdekes, hogy a férfiszámoknak rosszabb a helyzetük. A kuplé-énekes komikustól eltekintve, a kabaret-művésznek kicsi a hálás, megértő közönsége.

Tulajdonképpen a sajtót is ugyan-

azon három osztályba lehetne sorolni, mint a közönséget, ha ebben a tekintetben a munkatársak sokkal többek volnának, mint közönség. Pedig alig többek annál. Ami magát a sajtót illeti, a kabaret is egyik áldozata annak, hogy a magyar sajtóban alig jelenik meg valami, aminek megjelenéséhez valami érdek ne fűződne. Legtöbbször kiadói érdek. A sajtó bűne a kabarettal szemben, hogy nem a keret vagy mondjuk világosabban: a rovat tartalmához fűződik érdek (kommuniké, tendenciózus hír), hanem maga a rovat teljesen hiányzik és a kabaret más meglévő rovatban talál nagyritkán helyet. Annál indokolatlanabb ez, ha az ujságnak nálunk elfoglalt különleges helyzetét tekintjük: a kabare uyanis ugyanazt a szerepet kellene, hogy betöltse nálunk a színház mellett, amit az ujság tölt be a könyv mellett. Amint nálunk a többség az irodalmat csak az ujságból ismeri, éppúgy a kabaret hivatva volna pótolni a színházat azok számára, akiknek egy egész estét betöltő darabot épp oly nehéz végig hallgatni, mint egy könyvet megvenni és végig olvasni. Szóval, mindaddig, amíg az ujság elfoglalja mai helyét az irodalomban a könyv mellett, addig foglalkozzék a sajtó a kabarettal éppúgy, mint a színházzal. Ezzel nyerni és emelkedni fog a kabaret, a sajtó és a közönség.

Lovag Ádám

KERÜLÉS

Arovat. Az igazi ujságíró az életet műveli; szánt, vet, arat, gyomlál, nyeseget benne; új területeket hódít, terméketleneket tesz termékenyekké. Az életnek nagy gazdasági üzeme az ujságírás. Ebben az üzemben vannak munkák, amelyek közel állanak az iparművészethez, vagy ahogy az angolok mondják: az alkalmazott művészethez, az applied art-hoz. Végezzünk hirtelen egy kis terminológiai ötvösködést. Az ipar szükségletek kielégítéséről gondoskodik. Az iparból azáltal lesz iparművészet, hogy a szükségleteknek, azok kielégítésének tiszta, marandó formákat keres. A művészet az érzéseknek ad formát, az iparművészet a szükségleteknek. Az iparművész az anyagban azokat a határvonalakat keresi, amelyek között a szükséglet a legtisztábban fejeződik ki és elégitődik ki. Egy egyszerű szék: négy láb és rajtuk egy deszkalap csak iparos munka. Olyan szék, amelynek öble, támlája, magassága az ülő embernek — akár a barok-korbeli, akár a renaissance-korbeli, akár a modern embernek — az üléshez fűzött vágyait örökíti meg, amelyben benne van az ülő mozdulatok essentiája, az ülés kényelmének, esetleg méltóságának a halhatatlansága: az ilyen szék már iparművészet. A szükségletek kisebb rendű élettünemények, mint az érzelmek szabad játéka. Ezért tartják kisebbrendűnek az iparművészetet a művészetnél. Az iparművészt köti, a fantáziáját szűkíti a szükséglet és az anyag természete. De e korlátokon túl szabadjára eresztheti

képzelő erejét és játszó kedvét. A szükségletek tiszta formáihoz alkalmazhatja a saját érzéseinek szabadabb, függetlenebb forma-játékát, amihez a szükségletnek már semmi köze. Ha a széknek legalkalmasabb valamelyik formája már megvan, a támlát, esetleg a támla koronáját, a szék-karokat benépesítheti alakokkal, virágokkal, állatokkal, testrészletekkel, vagy ezek stilizálásaival. Ez nem lesz soha tiszta művészet, mert nem önmagukért és önmagukban élnek ezek a józanul folytatódó figura-részletek. Ez nem művészet, csak a művészet alkalmazása az iparban: alkalmazott művészet. A tiszta iparművészet nem megy túl a szükségletek tiszta formáin; az alkalmazott művészet átnyúlik — csak átnyúlik, nem megy át — a művészetek körébe. Egy nemes vonalú váza önmagában iparművészet, — a sellő rajta, akinek a haja ráterül a váza szájára, hogy körülfonja a virágok szárait, vázafüleként szereplő karjaival: már alkalmazott művészet, applied art, angewandte Kunst. Helyesnek tartanók, hogy állandó megkülönböztetés tárgya volna e kettő: iparművészet és alkalmazott művészet.

De nem erről akarunk beszélni, hanem arról, hogy az ujságírás élet-gazdasági üzemébe is beleszólhat a művészet. Az ujságírásban is van alkalmazott művészet. Amikor egy riportot félig-meddig novellaként, vagy mint valami regényrészletet, ír meg a reporter; amikor egy aktuális kérdésről önálló tárcát ír a tárcíró, vagy magasabb rendű humorban tartott croquis-t a lap humoristája:

a művészet belenyúlt az ujságírásba. Ha ezek a nemesebb részletek nem egy múltó aktualitáson nyugodnának, ha az alapjuk és a továbbépítésük is önbecsű volna, tiszta művészi darabok volnának. De így csak illesztett részek, művészeti mütöredékek. Ez az „alkalmazott művészet“ az ujságírásban. Ennek az alkalmazott művészetnek legnagyobb tere van a „rovat“ban. Itt válik intim művészetté. A rovatíró nem dolgozhatik pusztá adatokkal és írástudással. Egyéniség kell hozzá, mint a művészethez s az az eleve kész töméntelen mondanivaló, ami a művész született gazdagságát teszi, amely az eseményeket a saját témáivá tudja alakítani. A rovatban van alkalma az ujságírónak arra, hogy a legintimebb művészettel dolgozza fel az eseményeket. A rovatnak nevelő hatása van a közönségre. Közelebb viszi a nagystilű íróművészethez azt a közönséget, amely az ujságon kívül semmit nem olvas. A jó rovat az ujság kincses tárnája.

Jó a rovat, ha úgy van csinálva, ahogyan Molnár Ferenc csinálja a Pesti Hírlap „Vasárnapi krónikáját“; ahogy újabban a Vasárnapi Ujságban „A Hétről“ címzett rovatot írják. (Zárjelek közt akarjuk e helyütt kiemelni, hogy ez a folyóirat, amióta a rokonszenves, művelt, intelligens tollú Schöpflin Aladár szerkeszti, szépen fejlődik tartalmi gazdagságban, bár a fejlődése hasonlít a hernyó haladásához, amely

vissza-visszahúzza a testét, mielőtt előrenyúlna.)

Nagyon szép a Világ rovata: Egy krónikás könyvből. Krudy Gyula írja. Sokat jelent, hogy ez a mély gazdagságú író ebben a rovatban mindennapi érintkezésbe került a közönséggel. Klasszikusan szépek a Hét Krónika rovatában a Kóbor Tamás krónikái. Nagyszabású volt a Hét Képzőművészet rovata, amíg Márkus László látta el. Bravurosak, szépek az Élet-ben a „Vampa levelei“, a Kosztolányi Dezső rovata.

A rossz rovatokról majd más alkalommal írunk. Most nem tehetjük. Tér szűke miatt.

Kiss József előtt meg kell hajtánunk a kritika lobbogóját. Poétai vénájának szűk szája mögött úgy látszik, öblös és friss az ér. Dalolásának régi nemes hangja új árnyalatokkal színesedett. Különös megható renaissance: az elmúlásban való újjászületés. Erre csak igazi poéta képes. A „Nippon gyermeke“ — a Hét július 31-iki számában — egyike a friss termés legszebb gyümölcseinek.

P. Ábrahám Ernő az Ujság tárcarovatában „Kopenhágyai változatok“ címen ír sorozatos útirajzokat. A sok sivár vagy tetszelgő útijegyzetek után jól esik, hogy valaki komoly szemmel megforgatott és poéta-lélekkel kivilágított benyomásokról számol be nekünk.

Olvasóink figyelmébe ajánljuk a

„MODERN KÖNYVTÁR“ kölesönkönyvtárát

Budapest, Andrásy-ut 38. sz. I. em.

Vidékre is küld magyar, német, francia, angol és olasz könyveket.

Nyomatott a „Jókai“ könyvnyomdai műintézetben, Budapest, VII., Thökoly-út 28.